

NÓGRÁD MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
KÖZGYŰLÉSÉNEK ELNÖKE

28-90/2018. ikt. sz.

11. sz. napirendi pont

Az előterjesztés törvényes:

dr. Langár Ágnes

JAVASLAT

Nógrád megye elnevezésének megváltoztatásáról szóló vélemény kialakítására

Készült: A Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlésének 2018. június 14-ei ülésére
Előkészítette: a Hivatal érintett munkatársai

Tisztelt Közgyűlés!

Amint arról a testület 2017. júniusi ülésén már beszámoltam, Lázár János miniszter úr 2017. március 31-én kelt levelében azt a kérését fogalmazta meg, hogy Nógrád megye nevének Nógrád-Hont megyenévre történő módosítása tárgyában a Közgyűlés alkossa meg és juttassa el a véleményét a Miniszterelnökség részére.

Álláspontja szerint Magyarország megyéinek elnevezése ma sem tükrözi teljes mértékben a történelmi Magyarország vármegyéinek az ország mai területén meglévő örökségét, annak ellenére, hogy a rendszerváltás idején több megye neve kibővült olyan korábbi vármegyék nevével, amelyek területének valamely része a közigazgatási változások folytán az adott megyéhez került. Erre tekintettel a Miniszterelnökségnél megfogalmazott – megyenevek megváltoztatására vonatkozó – kezdeményezés alapján javasolja Nógrád megye nevének Nógrád-Hont megyenévre történő módosítását.

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 125. § (4) bekezdése értelmében az Országgyűlés dönt az állam területi tagozódásáról, továbbá – az érintett önkormányzatok véleményének kikérése után – a megyék összevonásáról, szétválasztásáról, határainak megváltoztatásáról, elnevezéséről és székhelyéről, valamint a fővárosi kerületek kialakításáról.

E vélemény kialakításához felkértem a Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltárát szakmai állásfoglalás elkészítésére, mely a jelen előterjesztés mellékletét képezi.

A tudományos álláspont alapján látható, hogy Nógrád és Hont vármegye közös története a történelem léptékeihez mérve rövidnek mondható. A Hont vármegyétől idecsatolt, s itt maradó három település nem nevezhető a sok évszázados múltat továbbörökítő kapcsolódási pontnak, így a megyenév módosítása épp a történelmi folytonosságot nem tükrözné.

A fentiekre tekintettel a következő határozati javaslat elfogadását indítványozom a Tisztelt Közgyűlésnek.

Salgótarján, 2018. június 1.

Skuczi Nándor

HATÁROZATI JAVASLAT
Nógrád megye elnevezésének megváltoztatásáról szóló vélemény kialakítására

A Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlése a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 125. § (4) bekezdésében biztosított véleményezési jogával élve nem támogatja Nógrád megye nevének Nógrád-Hont megyenévre történő módosítását.

A közgyűlés felkéri elnökét, hogy e döntésről tájékoztassa a Miniszterelnökséget.

Határidő: haladéktalanul

Felelős: Skuczi Nándor, a közgyűlés elnöke

Salgótarján, 2018. június 14.

Skuczi Nándor
a Nógrád Megyei Önkormányzat
Közgyűlésének elnöke

dr. Langár Ágnes
Nógrád megyei aljegyző

Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára
szakmai állásfoglalása

Nógrád megye nevének Nógrád-Hont megyenévre történő módosítása tárgyában

A megyenév változtatással kapcsolatban az alábbi szempontokat vizsgáltuk meg:

1. Közigazgatástörténet

A vármegyék eredetének megítélése a mai napig éles történeti viták tárgya, mivel a rendelkezésre álló források nem teszik lehetővé szerepének, belső struktúrájának, határainak pontos megállapítását. A dualizmus korának közigazgatási rendezése alakítja ki leginkább a megye és a települések törvényhatósági és közigazgatási szerepének a mai értelmezésünk szerinti funkcióit.

A határvonalak a vármegyék kialakulása időszakában is bizonytalanok voltak, főként azokon a területeken, melyek ritkán lakottak vagy a gyepühatár közelsége, vagy a természeti adottságok miatt, pl. erdős hegyvidék, mocsaras terület. Az egyes várakhoz rendelt lakosság az ilyen területeken viszonylag szabadon terjeszkedhetett. A nógrádi várhoz rendelt várnép északi térfoglalása azt eredményezte, hogy a minden bizonnyal eredetileg honti területekbe beékelődtek. Így viszonylag korán kettészakadt az északi gyepüvonal és erdős területeket elfoglaló Hont. (Belitzky János, Kristó Gyula) Más vélemény szerint a kalocsai érsek birtokainak elcserélése következtében jött létre Kis-Hont, mely közigazgatásilag az eredeti Hont megyéhez tartozott. A 1802 után Kis-Hont területe Gömör megyével alkotott közigazgatási egységet. Nagy-Hont önálló vármegye volt Hidvég, Kemence, majd Ipolyság központtal. A nagyvonalakban Ipolyság és Léva közötti területen élők „huntyiak”-nak (=hontiak) nevezték magukat, a népi kultúrájukat a néprajzi szakirodalom a Garam menti magyarsághoz közelinek tartja.

A török hódoltság előtti időszakig általában Nógrád és Hont a nádori közgyűléseket és ítélőszékeket közösen tartotta Balassagyarmaton.¹

A 19. században stabilizálódó közigazgatási határok 20. században többszöri változáson esnek át. A trianoni béke után az **1923. évi XXXV. tc.** 11.§-a rendelkezik arról, hogy: „Az alább felsorolt vármegyék közigazgatása – a törvényhatóságok területeinek általános rendezéséig – ideiglenesen egyesítettik.” A 3. pont szerint: „Nógrád és Hont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék: székhelyük Balassagyarmat, járásaik száma hét.” **Nógrád és Hont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye** (rövidítve: **Nógrád-Hont k.e.e.v.m.**) Hont vármegye Ipoly balparti részét, illetve Nógrád Magyarországon maradt részét fogta egységbe.

Nógrád vármegye területe a trianoni békéig 4.128 km² volt. A megmaradt terület 2.381 km², vagyis az eredeti 57,7 %-a. **Hont** vármegye területéből a trianoni békeszerződés után Nógrád vármegyéhez 462 km² került, így a közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye területe 2.843 km² lett. Népszámszámban az alábbiak szerint jelentkeztek: Nógrád vármegye népességéből 95.222 fő került az elszakított részre, megmaradt 166.295 fő. Hont vármegye népességéből 91.896 fő került az elszakított részre, és megmaradt 25.360 fő.

¹ Hont vármegye és Selmecezbánya sz.kir.város in: Magyarország vármegyéi és városai Szerk.: Borovszky Samu, Országos Monográfiai Társaság, Budapest 1906. (288. o.)

A Törvényhatósági Bizottság hét járást állapított meg ekkor: balassagyarmati, nógrádi, salgótarjáni, szécsényi, sziráki, szobi, vámosmikolai (utóbbi kettő a honti települések területe). 1932-ben a szobi és vámosmikolai járás megszűnik és szolgabírói kirendeltség lesz.

Hont vármegyei települések: Bernecebaráti, Drégelypalánk, Hont, Ipolydamásd, Ipolytölgyes, Ipolyvece, Kemence, Kóspallag, Letkés, Márianosztra, Nagyörzsöny, Nagymaros, Perőcsény, Szob, Szokolya, Tésa, Újkóvár, Vámosmikola, Zebegény.

1938. november 2., az I. bécsi döntés után az 1938. XXXIV. tc. felhatalmazása alapján kiadott 9330/1938.M.E. sz. rendelet 1.§-a szerint: „A visszacsatolt felvidéki területeken, és az országnak ezekkel a területekkel határos részein - addig is, amíg a törvényhatósági beosztást törvény nem rendezi - a változás alá eső törvényhatóságok a következőképp alakíttatnak meg”: 4. „Bars és Hont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék; székhelyük: Léva”, 5. Nógrád vármegye; székhelye: Balassagyarmat”. A 2.§ a területi beosztást részletezi. E szerint: „4. Bars és Hont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék területe: Hont vármegyének az 1923. évi XXXV. tc. 11.§-a értelmében Nógrád vármegyével közigazgatásilag egyelőre egyesített része”, valamint Bars vármegye visszatért része; „5. Nógrád vármegye területe Nógrád vármegyének az 1923. évi XXXV. tc. 11.§-a értelmében Hont vármegyével közigazgatásilag egyelőre egyesített része”, a visszatért nógrádi települések, valamint a korábbi honti települések közül Apátújfalu, Bátorfalu, Csáb, Dacsókeszi, Erdőszelestény, Ipolybalog, Ipolyharaszi, Ipolykeszi, Kiscsalomja, Kóvár, Leszenye, Lukanénye, Nagycsalomja. Lényegében az Ipoly jobb partján, Balassagyarmat vonzáskörzetébe tartozó települések.

1945. január 20-iki moszkvai fegyverszüneti egyezmény értelmében az 526/1945. ME. (III.17.) sz. rendelet hatályon kívül helyezi a területi változásokra vonatkozó jogszabályokat, s visszaállítja az 1938. november 1. előtti határokat. Az ezt részletező 4330/1945. ME. (VI.8.) rendelet az általános rendezésig visszaállította a Magyarországon maradt honti és nógrádi részek egyesítését **Nógrád-Hont vármegye** néven. Bár a rendelet szerint az egykori honti részekből a Szobi járást, Nógrádverőcét, illetve a nógrádi területekből Penc, Rád és Kosd községet Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez csatolják, de nem hajtják végre. Ugyancsak nem hajtják végre a Heves megyéhez, illetve onnan Nógrádhoz csatolandó községek közigazgatási változtatását. Nógrád területe ekkor 2822 km² volt.

A korábbi rendeletben előírtaknak az 1949. évben megjelent 4343/1949. MT (XII.14.) sz. rendelet szerzett érvényt, mely véglegesítette a területi beosztásokat. Nógrád-Hont vármegye nevét **Nógrád megyére** változtatta, és a 4330/1945. ME rendeletben leírt változásoknak érvényt szerzett:

Heves megyétől Nógrád megyéhez kerül: Dorogháza, Hasznos, Maconka, Mátramindszent, Nádújfalu, Nagybatony, Pásztó, Szuha, Szurdokpüspöki, Tar

Nógrád megyétől Heves megyéhez kerül: Heréd, Lőrinci, Nagyökényes, Zagyvaszántó

Nógrád megyétől Pest megyéhez kerül: Kosd, Penc, Rád, Bernecebaráti, Ipolydamásd, Ipolytölgyes, Kemence, Kismaros, Kóspallag, Letkés, Márianosztra, Nagyörzsöny, Nagymaros, Nógrádverőce, Perőcsény, Szob, Szokolya, Tésa, Vámosmikola, Zebegény

Nógrád megyében maradt az egykori Hont megyei települések közül: Drégelypalánk, Hont, Ipolyvece.

2. Levéltári források

A Hont megyére vonatkozó iratokat Ipolyságon őrizték, de a II. világháború idején szinte teljesen elpusztultak az iratok. A Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei

Levéltárában és Pest Megyei Levéltárában irattöredékek kb. 1 iratfolyóméter nagyságrendben lehetők fel. A Nógrád megyei iratokban Hont megyével történt levelezés elsősorban a piaci árak szabályozására vonatkozóan történt, a két megye közötti kapcsolat nem volt erős.

A MNL Nógrád Megyei Levéltárában jelenleg is tart pályázati támogatást igénybe véve az a Hungarika kutatás, amely a Szlovákia területén magyar iratokat őrző levéltárakban folyik. A levéltárosok a Besztercebányai Állami Levéltár Losonci Fióklevéltárában, a Nagykürtösi Fióklevéltárában tárják fel és digitalizálják a Nógrád megyei vonatkozású iratokat. Ezek tudományos igényű összegzése, az esetleges Nógrád-Hont megyei kapcsolatra vonatkozó forrásérték még nem került kutatásra.

3. Gazdaságföldrajz

A két megye gazdaságföldrajzi szerepét vizsgálva eltérő adottságokat találunk. Hont megye gazdasági arculatát a bányavárosok közelsége határozta meg. Az észak-magyarországi bányavárosokhoz a Selmec és az Ipoly völgyén, tehát a honti medencén keresztül vezetett a kereskedelmi útvonal, és ez jelentős befolyást gyakorolt Hont megye gazdaságára. Selmecbánya és Korpona Hont megye jelentős bányavárosai, amelyek a városjogot még a 13. század elején megkapták, majd őket követi Bélabánya. A település szabad királyi városi rangot 1453-ban kapta meg.²

Hont megye természetföldrajzi viszonyai a mezőgazdaságon belül elsősorban az erdőgazdálkodásnak kedveztek. A terület központja Ipolyság, ahol a nagyforgalmú vásárok is bonyolódtak, mint jelentős kereskedelmi útvonalon fekvő városban, emellett a bányavárosok és Léva jelentenek vonzerőt. Természetesen a megye délkeleti területének lakossága a könnyebben elérhető Balassagyarmat vásárait részesíti előnybe.

Nógrád megye területén a domborzati viszonyok nyújtotta lehetőségeknek megfelelően először a földművelés és az erdőgazdálkodásé volt a főszerep. A 19. század II. felétől megindult intenzív bazalt- és szénbányászat, a különböző ipari vállalkozások - gazdaságföldrajzi szempontból - Nógrád megyét egyre inkább a budapesti és a borsodi iparvidékhez orientálták. A megye jelentős települései Balassagyarmat és Losonc vonzáskörzete hatását inkább közigazgatási, oktatási és kulturális területeken gyakorolja.

4. Kultúra, oktatás, sajtó

A két megyében szinte egy időben, az 1890-es években alakul meg a megye történelmi múltját, kulturális örökségét megőrizni hivatott múzeum. Balassagyarmaton 1891-ben Nagy Iván alapító hozza létre a Nógrád Vármegyei Múzeumot.

Hont vármegyében 1898-ban fogalmazódik meg az igény, és 1902-ben nyílik meg a Honti Múzeum Ipolyságon.

Az oktatás területén Losonc lesz kiemelt települése a nógrádi résznek, míg Hont vármegyéből Nagyszombat és Pozsony oktatási intézményei a vonzóak. Selmecbánya oktatásban betöltött szerepét is kell kiemelni, ahol bányászati-erdészeti akadémia működött, ide azonban Magyarország egész területéről érkeztek hallgatók. 1868. után egy ideig Hontnak Bars megyével volt közös tanfelügyelősége.

A helyi híreket hírül adó sajtó, Nógrádi Lapok és Honti Híradó néven indul 1876. évben – amely Nógrád és Hont vármegye közös orgánuma volt - és 1905-ig ezt a címet viselte, majd Nógrád és Honti Híradó néven 1913-ig működött. Valószínűsíthető, hogy pénzügyi okok vezettek a két megye közös sajtójának elindításához, mivel a korabeli előfizetők száma igen csekély volt. A két megye szorosabb együttműködésére a lapok

² Bakács István: Hont vármegye Mohács előtt, Akadémiai Kiadó Budapest 1971. (27.o.9)

hasábjain 1908-ban találtunk példát arra vonatkozólag, hogy cselekvésre buzdították a két megye lakosságát, mint közös nyelvhatáron élő lakosokat. A cseh-tót lukacsevicsi egyezményrel szemben kérték az olvasók együttműködését és közös fellépését a magyar anyanyelv megőrzéséért a nemzetiségi törekvésekkel szemben.³ A két világháború közötti időszakban - Nógrád és Hont Közigazgatásilag Egyenlőre Egyesített Vármegyék korszakában – a hivatalos közlönyökön kívül már nem lehet fel a dualizmus korabeli nógrád-honti közös sajtó.

Összegzés:

A fenti vizsgálati szempontok eredményei tükrében megállapítható, hogy Nógrád és Hont megye múltja többször fonódott egybe a történelem során, amit földrajzi helyzetük is indokolt.

A gazdaságföldrajz, kultúra, oktatás területén a két megye közötti kapcsolatot csak eseti jelleggel, felszínesen lehet bemutatni a történeti források alapján, így nehezen meghatározható a Hont megyei identitás Nógrád megyéhez viszonyítva. A palóc kultúra mindkét területen jelen van, annak településenkénti színes hagyományaival.

A rendelkezésre álló források alapján elsősorban a közigazgatástörténetre tudunk támaszkodni, amelyben a közös múlt a trianoni békekötés utáni, történelmileg rövid időszakra koncentrálódik. A szétszabdalt Hont megye 19 települése került Nógrád megyéhez — ideiglenesen egyesítve – az I. világháborút követően.

Majd a II. világháború után hatályon kívül helyezik a területi változásokra vonatkozó jogszabályokat, és visszaállítják az 1938. november 1. előtti határokat, de ekkor Nógrád megyében már csak 3 egykori Hont megyei település maradt. A mai napig Drégelypalánk, Hont, Ipolyvece települések képviselik Nógrádban az egykori Hont megyét.

A Magyarországon maradt honti települések többsége Pest megyéhez került. Valószínű ez indokolta, hogy Pest Megye Önkormányzatának Közgyűlése megyenév változtatásra vonatkozó 29/2017. (04.28.) PMÖ határozatában a Pest-Pilis-Hont megye névváltoztatás lehetőségének vizsgálatát is célul tűzte ki.

Salgótarján, 2017. június 15.

S. J. Gusztiné Dr. Toronyi Judit
igazgató

³ Nógrád és Honti Híradó 32. szám 1908. augusztus 5.